

TOOLKIT
gender
in de
kleuterklas

Inhoudsopgave

Inleiding 7

Waarom deze toolkit? 8

Voor wie is deze toolkit? 8

Wat vind je in deze toolkit? 9

Wat is gender? 13

Genderbewust lesgeven in het kleuteronderwijs 15

Welbevinden 15

Vroeg begonnen, half gewonnen 16

Tips en tricks voor genderbewust kleuteronderwijs 19

Algemene tips 19

In de klas 21

Taal 21

Interactie 22

Thema's 23

Beeld 23

Hoeken 24

Speelgoed 25

Op school 26

Visie 26

Teamwork 27

Ouders 28

De speelplaats 29

Checklist genderbewuste leerkracht 30

Opdrachten 32

Ontwikkelingsdoelen 32

Speelgoedmagazines 32

Mox 35

Sprookjes op zijn kop 37

Speelgoedtentoonstelling 39

Als ik later groot ben 41

De Verhalenverzinner 44

Knappe kapsels 45

Themadagen 46

Moederdag, Vaderdag, Ouderdag, Zorgdag 46

Verkleed voor carnaval, Halloween en
schoolfeesten 47

Nabeschuiving 49

Boekentips 50

Nuttige links 52

Bibliografie 53

ILLUSTRATIES

Noëmie Willemen

VORMGEVING

Katrien annys, www.jacquesbooks.be

Deze toolkit is een initiatief van RoSa vzw – kenniscentrum voor gender en feminisme.

Ze kwam tot stand met medewerking van Sophie Jansen, voormalig stagiair bij RoSa en pedagoog.

Voor meer info en vragen over de toolkit of over genderbewust lesgeven, kan je RoSa's website www.rosavzw.be raadplegen of contact opnemen met RoSa via info@rosavzw.be.

Inleiding

Meisjes willen nu eenmaal met poppen spelen en jongens met auto's. Dat zit in de genen, toch? Niet echt.

Onderzoek toont aan dat ervaringen vormgeven aan onze persoonlijkheid en interesses. Van jongs af aan krijgen kinderen onbewust hoofdzakelijk genderstereotiepe beelden te zien van 'mannelijke' en 'vrouwelijke' interesses, hobby's, taken en beroepen. Niet alleen reclame en media, maar ook de directe omgeving van kinderen speelt daarin een belangrijke rol. De manier waarop we met kinderen praten, varieert bovendien vaak naargelang hun geslacht. Met andere woorden: verschillen tussen jongens en meisjes worden versterkt door de omgeving waarin kleuters vanaf de geboorte worden ondergedompeld. Hoe jonger het kind, hoe groter de impact.

Waarom deze toolkit?

Omdat meisjes anders zijn. En jongens ook.

Genderstereotypen spelen een grotere rol dan je zou denken en beperken de mogelijkheden en verwachtingen van kinderen tussen 2,5 en 6 jaar. Deze toolkit biedt leerkrachten en opvoeders van kleuters concrete hulpmiddelen en praktische tips om genderbewust(er) aan de slag te gaan in de klas en de kleuterschool. Dat wil niet zeggen dat biologische verschillen genegeerd moeten worden of we de rollen willen omdraaien. Het betekent wel dat kinderen niet langer onbewust in een hokje geduwd worden. Daardoor kunnen ze meerdere opties uitproberen en verschillende interesses ontdekken, om zich zo ten volle te kunnen ontplooiën.

Voor wie is deze toolkit?

‘Gender in de kleuterklas’ is een praktische toolkit voor kleuterleerkrachten en -opvoeders die genderbewust(er) willen lesgeven.

Ook leerkrachten die op bepaalde stereotypen in de klas of de school botsen, maar niet weten hoe ze deze kunnen doorbreken of nuanceren, vinden in deze toolkit tal van bruikbare tips. Zo kunnen ze spelenderwijs duidelijk maken dat bijvoorbeeld alle kinderen met poppen en auto’s mogen spelen en ze zich mogen verkleden zoals ze zelf willen.

Daarnaast kunnen ook ouders, verzorgers en opvoeders in de naschoolse kinderopvang gebruikmaken van de informatie in deze toolkit, al is die wel afgestemd op de klaspraktijk.

Wat vind je in deze toolkit?

- 🦋 **Tips en tricks voor een genderbewuste klas en school:** doe inspiratie op over hoe je met enkele hulpmiddelen een genderbewust(er) klas- en schoolklimaat kunt creëren
- 🦋 **Concrete opdrachten:** uitgewerkte opdrachten die genderbewustzijn bij kinderen stimuleren
- 🦋 **Themadagen:** hoe kan je genderstereotypen op Moederdag, Vaderdag, carnaval, Halloween en andere themadagen vermijden?
- 🦋 **Checklist:** test hoe genderbewust jij lesgeeft
- 🦋 **Boekentips:** lijst met roldoorbrekende kinderboeken
- 🦋 **Nuttige links:** meer informatie over genderbewust opvoeden en lesgeven

Verder vind je in de toolkit verschillende kaders in kleur:

- 🦋 Een **blauw kader** biedt extra informatie
- 🦋 Een **geel kader** toont een quote
- 🦋 Een **groen kader** verwijst naar een leerrijk filmpje of een website waarmee je aan de slag kunt

Wanneer je met je smartphone de QR-codes onder de kaders scant, surf je rechtstreeks naar de juiste website. Scannen doe je door de camera van je smartphone op de code te richten.

Prinsesje en superman van K3

Wie beslist: "Voor elke jongen blauw"?

Wie zegt: "Meisje lief, draag roze alsjeblieft"?

Wie beslist van welke pop je houdt?

En of jij niet liever een boomhut had gebouwd?

Wie beslist wat goed is en wat fout?

Is elk meisje zacht, wil elke jongen macht?

Weet je wat, het laat me berenkoud

Als je iemand vindt die zielsveel van je houdt

Waarom mag een jongen nooit prinsesje,

Waarom mag een meisje nooit superman zijn?

Elke vogel bouwt z'n eigen nestje

Hier bij ons mag iedereen zijn wie ze zijn

...

Luister mee

Genderbewust aan de slag gaan met kleuters is rekening houden met, maar je niet blindstaren op, bestaande biologische verschillen. Het gaat dus niet om het verbeteren of volledig weren van genderstereotypen, maar om het (h)erkennen van het feit dat gendernormen rond 'mannelijkheid' en 'vrouwelijkheid' veranderlijk zijn en niet automatisch vasthangen aan een biologisch geslacht. Respect en begrip voor de eigenheid van elk kind is wat telt.

Genderbewust en genderneutraal zijn termen die vaak door elkaar gebruikt worden, maar het zijn geen synoniemen. 'Genderbewust' zijn, is oog hebben voor de verschillen tussen meisjes en jongens en daarbij alle opties open laten. Er bestaat geen juiste manier om een jongen of een meisje te zijn. 'Genderneutraal' verwijst naar objecten, zoals kleding en speelgoed, waar geen sociale verwachtingen aan vasthangen.

Wat is gender?

Gender is niet hetzelfde als biologisch geslacht.

- ✦ **Sekse is het biologisch geslacht.** Dit omvat de biologische verschillen tussen mensen. Ze zijn universeel, van alle tijden en (meestal) onveranderlijk. Deze verschillen gaan over de structuur van genen en hormonen en over geslachtsorganen (penis of vagina). We spreken over mannen, vrouwen en inter-sekse personen (wanneer iemand in mindere of meerdere mate kenmerken van beide geslachten vertoont).
- ✦ **Gender is het sociaal geslacht.** Dit omvat de maatschappelijke ideeën en verwachtingen rond 'mannelijkheid' en 'vrouwelijkheid'. Die worden sociaal en cultureel bepaald en zijn veranderlijk. Al vanaf de geboorte worden meisjes en jongens (onbewust) in hokjes opgedeeld. Dit gebeurt op heel uiteenlopende vlakken: speelgoed, kleding, interesses, hobby's, studiekeuze, jobs ... Zo zouden prinsessenboeken voor meisjes zijn en piratenverhalen voor jongens, horen meisjes lief te zijn en jongens stoer, kunnen jongens beter voetballen en meisjes beter dansen, kiezen meisjes voor zorg en jongens voor techniek, zijn vrouwen verantwoordelijk voor de kinderen en het huishouden terwijl mannen een voltijdse baan beoefenen ...

K3 stelt genderstereotypen in vraag in het liedje hiernaast.

Gender is niet hetzelfde als genderidentiteit.

- ✦ **Genderidentiteit** gaat over je individuele beleving van gender (en is dus niet hetzelfde als sociale verwachtingen voor vrouwen en mannen). Het beschrijft hoe iemand zich vanbinnen voelt. Het draait om de mate waarin een persoon zich identificeert met man of vrouw, met allebei of geen van beiden. We spreken over cisgender (iemand's genderidentiteit sluit aan bij diens biologisch geslacht) en transgender (iemand's genderidentiteit sluit in zekere mate niet aan bij diens biologisch geslacht). Voor meer info rond transgenders kun je terecht bij *Transgender Infopunt*.

Genderbewust lesgeven in het kleuteronderwijs

Genderstereotiepe ideeën spelen een grotere rol in onze samenleving dan je zou denken. Deze ideeën kunnen de mogelijkheden en verwachtingen van kinderen beperken. Precies daarom is het belangrijk dat leerkrachten genderbewust voor de klas staan.

WELBEVINDEN

Het welbevinden van alle kinderen staat centraal in de kleuterklas. Er bestaan verschillende manieren om een stimulerende leeromgeving te creëren waarin kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen. Een daarvan is rekening houden met de impact van genderstereotiepe uitspraken. Een kind wiens interesses en talenten niet passen in rolbevestigende hokjes, is misschien bang om die zaken te verkennen en ontdekken.

Stel dat een meisje interesse heeft in techniek en graag een brug wil bouwen, maar in de blokkenhoek alleen jongens ziet spelen. Op foto's in die hoek ziet ze enkel mannen aan de slag in de bouwsector. Dit geeft haar het idee dat bouwen enkel voor jongens is, wat haar niet zal aanmoedigen om haar interesse verder te ontwikkelen. Net zoals heel wat jongens niet met poppen willen of durven spelen omdat klasgenoten zeggen dat alleen meisjes met poppen spelen.

Onthoud vooral ook dat gender geen of/of-verhaal is. Kinderen hebben op de leeftijd van 2,5 tot 6 jaar heel diverse interesses of zijn die nog aan het ontdekken. Het merendeel van de kinderen past geen honderd procent binnen het stereotiepe beeld en is daardoor roldoorbrekend. Dat maakt elk kind uniek.

Denk bijvoorbeeld aan de meisjes in je klas die graag in bomen klimmen om er dan een theekransje te houden of jongens die

een raceparcours willen bouwen met de poppen in de auto's. Kinderen die voetbal combineren met ballet of op school heel zacht en lief zijn maar zich tijdens het weekend uitleven tijdens de karateles: alles is mogelijk.

VROEG BEGONNEN, HALF GEWONNEN

Al op de jonge leeftijd van 2,5 à 3 jaar ontdekt een peuter wat het is om een meisje of een jongen te zijn. Wanneer je peuters vraagt naar de verschillen tussen

de biologische geslachten, zullen ze vooral uiterlijke kenmerken benoemen, zoals kleding en haarlengte. Het besef dat geslachtskenmerken hun biologische geslacht bepalen, komt pas later.

Gender wordt al met de paplepel ingegoten

Kleuters zijn kneedbaar

Peuters leren door rolmodellen te imiteren: ouders, broers en zussen, opvoeders of andere zorgfiguren die een belangrijke rol spelen in het leven van de peuter. Daarnaast wordt het beeld van kinderen beïnvloed door de manier waarop meisjes en jongens voorgesteld worden in onze maatschappij. Denk aan televisieprogramma's, de media, tekeningen in prentenboeken en afbeeldingen in speelgoedbrochures ... Mannen worden vaak als sterk, onafhankelijk, avontuurlijk en competitief voorgesteld; vrouwen als warm, zorgzaam en emotioneel. Het imiteren en overnemen van gedrag kan leiden tot het vertonen

van ‘typisch’ jongens- of meisjesgedrag door de verwachtingen die kinderen hebben van een bepaalde sekse. Zo worden jongens en meisjes onbewust in een bepaalde richting geduwd en missen ze kansen om hun eigen potentieel ten volle te benutten.

Dat kinderen zich vandaag nog fel laten leiden door vastgeroeste genderstereotypen blijkt onder meer uit hun ideeën en verwachtingen van de maatschappij op hun rol in de samenleving, maar ook op hun studiekeuze en in hun latere carrièrepad.

Kleuters zijn kneedbaar in hun overtuigingen. Enerzijds hebben stereotypen een grote invloed op hen. Anderzijds kunnen we hen van jongs af aan net aanleren dat hun geslacht hen geen limieten oplegt.

Bewust versus onbewust

Situaties waarin roldoorbrekend gedrag heel bewust wordt afgekeurd (“dat is niet voor meisjes” of “als jongen speel je beter met iets anders”) komt gelukkig steeds minder voor. Dit betekent echter niet dat stereotypen volledig verdwenen zijn uit het klaslokaal.

Het merendeel van de situaties waarbij vandaag stereotypen worden herhaald of kansen en opties beknot, gebeurt onbewust en zit in kleine dingen die onze maatschappij vormgeven en leerkrachten kunnen beïnvloeden:

- ✎ de indeling tussen jongensspeelgoed en meisjesspeelgoed, meisjes-richtingen en jongensrichtingen, mannenberoepen en vrouwenberoepen;
- ✎ het geheel van stereotiep taalgebruik, genderbevestigende uitspraken en verwoordingen;
- ✎ het ‘ideaalbeeld’ van stoere jongens en lieve meisjes;
- ✎ ...

Een **genderbewuste** opvoeding geeft kinderen de mogelijkheid om al hun verschillende en uiteenlopende interesses en talenten – stereotiep en/of niet-stereotiep – te ontdekken.

Pano reportage:

Lieve jongens en stoere meisjes

Waarom roze en blauw geen onschuldige clichés zijn en andere genderstereotypen

<https://vimeo.com/245395331>

Tips en tricks voor genderbewust kleuteronderwijs

In deze toolkit geven we algemene en concrete tips en tricks voor een genderbewuste(re) en inclusieve(re) klas en school.

ALGEMENE TIPS

Geef zelf het goede voorbeeld

Wees je ervan bewust dat je ook als leerkracht onbewust vooroordelen over meisjes/jongens, mannen/vrouwen meeneemt naar de klas en de school. Durf jezelf in vraag te stellen. Hoe zit het met jouw vooroordelen? Test het met volgende oefening en raadsels:

 Test 'eigenschappen' op Genderklik.be:

<https://genderklik.be/wat-is-gender/hoe-werkt-gender>

 Raadsel 'Vader en zoon hebben een auto-ongeluk'

op Genderklik.be: <https://genderklik.be/wat-is-gender/wat-gender>

 Raadsels 'Rara hoe kan dat?' van WOMEN Inc.:

<https://www.womeninc.nl/thema/beperktzicht/>

Maak de genderklik

Hoe meer je de genderbril op zet, hoe vlotter je clichés herkent. Vergelijk het met leren fietsen: hoe vaker je het doet, hoe vlotter het gaat en hoe minder je erbij moet nadenken.

Stimuleer de kritische geest van kinderen

Hou steeds in het achterhoofd waarom je genderbewust(er) lesgeeft: alle kinderen worden gestimuleerd om zowel in de klas als op school hun interesses te ontdekken en talenten te ontwikkelen. Leerlingen krijgen zo de kans om zelf te kiezen

wat bij hen past. Besef dat niet elk kind zich kan vinden in de klassieke clichés. Maak hen duidelijk dat er heel veel verschillende mogelijkheden zijn.

👉 **Breng een positief verhaal**

Het gaat niet over zaken verbieden, het gaat over opties verbreden en de diversiteit vergroten zodat alle kinderen zich goed voelen in de klas en op school.

👉 **Breng een herkenbaar verhaal**

Ga op zoek naar voorbeelden uit het dagelijkse leven die voor de kinderen herkenbaar zijn. Bijvoorbeeld personages uit verhalen en films, thuissituaties ...

👉 **Leef niet in een blauwe/roze of jongens/meisjes wereld**

Geef kinderen mee dat er niet zoiets bestaat als 'meisjes-spielgoed /meisjesspelletjes' of 'jongensspielgoed/jongens-spelletjes' en reageer ook als anderen hen daarop aanspreken. Er zijn immers alleen leuke of niet-zo-leuke spelletjes, los van de kleur.

👉 **Heb geduld**

Besef dat genderbewust lesgeven gaat over vele kleine aanpassingen en een andere blik op je lespraktijk en niet over één grote wijziging. Volgende praktische en concrete tips kunnen jou daar zeker en vast bij helpen.

Let erop dat je taalgebruik genderbewust is:

Zorg dat iedereen zich aangesproken voelt

Spreek de kleuters liever aan met ‘kinderen’ of ‘vrienden’ in plaats van met ‘meisjes en jongens’. Hoe minder je de nadruk legt op het feit dat er ‘twee groepen (van geslachten)’ zijn, hoe minder kinderen dat verschil als belangrijk zullen aanvoelen. Soms wordt ook onbedoeld ‘jongens’ gebruikt voor een groep kinderen waar ook meisjes deel van uitmaken. Hou er rekening mee dat er kinderen kunnen zijn die zich noch jongen, noch meisje voelen, die ook het gevoel willen hebben dat ze erbij horen.

Geef genderbewuste feedback

Ook in de feedback die kinderen krijgen, sijn pelen genderstereotypen (onbewust) door. Zo worden meisjes vooral geprezen als ze zich lief, zorgzaam en sociaal gedragen, terwijl jongens sneller een schouderklopje krijgen als ze initiatief nemen of zelf iets uitgedokterd hebben. Sta af en toe eens stil bij de feedback die je geeft: geef je alle kleuters om dezelfde redenen complimenten? Krijgen alle kinderen de opdracht om op te ruimen, krukjes te verzetten en vooraan in de rij te lopen?

Stimuleer de kritische geest van alle kinderen

Doorbreek ook clichés bij het vertellen van verhalen en het geven van voorbeelden. Spreek bijvoorbeeld over een brandweervrouw of een onthaalvader. Gebruik waar mogelijk ook neutrale termen zoals leerkracht of verpleegkundige. Dit betekent niet dat jongens later geen agent mogen worden of meisjes geen vroedkundige: je trekt gewoon de opties open zodat ook de andere kleuters deze rol als een mogelijke toekomst voor zichzelf zien.

👤 **Communiceer genderbewust met ouders en/of zorgfiguren**

Spreek waar mogelijk over 'ouder(s) en/of zorgfiguren' in plaats van over 'mama en papa'. Dat is niet enkel rol-doorbrekender, maar ook inclusiever voor kinderen uit holebi-, eenouder- en nieuw samengestelde gezinnen.

Let op het taalgebruik van de kinderen zelf:

👤 **Mogen jongens spelen met poppen?**

“Waarom lachen ze met mijn roze T-shirt?” “Hebben alleen meisjes lang haar?” “Mogen jongens zich verkleden als prinses?” “Mogen meisjes ook op judokamp?” “Zijn er ook papa's die thuisblijven?”

Ontwijk oprechte vragen niet, maar probeer die zo eerlijk mogelijk te beantwoorden zonder in stereotypen te vervallen. Leg uit dat er heel wat verschillende soorten gezinnen, mensen, voorkeuren en taakverdelingen bestaan en dat iedereen gelijkwaardig is. Spreek kinderen er ook over aan als ze stereotiepe uitspraken doen over zichzelf of over anderen. Ga samen in gesprek en laat hen zelf nadenken door gerichte vragen te stellen.

Interactie

Behandel alle kleuters op dezelfde manier:

👤 **Geef ieder kind even veel en dezelfde complimenten**

Wees je bewust van je verbale en non-verbale communicatie. Gebruik je dezelfde toon bij elk kind? Maak je even veel contact met alle kinderen? Geef je kinderen dezelfde complimenten om dezelfde redenen? Wie krijgt een schouderklopje of een high five en wie een knuffel?

👉 **Hou rekening met de persoonlijkheid van elk kind**
Waardeer kinderen in hun zogenoemde ‘vrouwelijke’ en ‘mannelijke’ eigenschappen. Complimenteer een jongen die een pop verzorgt net zoals je dat bij een meisje zou doen.

👉 **Vermijd opdeling in geslachten**
Probeer andere manieren te vinden om je klas op te delen in groepen dan in jongens en meisjes. Zo kan je hen ook indelen op basis van het al dan niet hebben van huisdieren of het dragen van schoenen met of zonder veters.

Thema's

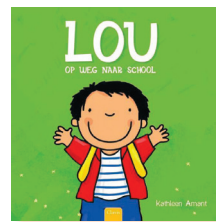
Kies thema's die iedereen aanspreken:

👉 **Ga roldoorbrekend te werk**
Kijk eens verder dan de klassieke thema's of benader ze vanuit een andere invalshoek. Zo kan je bij het thema beroepen een variatie aan beeldmateriaal gebruiken. Door ook brandweervrouwen, vrouwelijke dokters, verplegers en mannelijke leerkrachten te laten zien, toon je aan dat alles mogelijk is. Kies er ook zoveel mogelijk voor om vrouwen en mannen in samenwerking af te beelden.

Beeld

Maak gebruik van divers beeldmateriaal:

👉 Boeken zijn een prima middel om de kritische geest van kinderen aan te wakkeren. Er zijn heel wat leuke kinderboeken op de markt die op een fantasierijke manier clichés doorprikken, zoals ‘Vader zeepaard’ van Eric Carle of ‘Lou op weg naar school’ van Kathleen Amant. Meer voorbeelden vind je bij de Boekentips.

- ✦ Ga op zoek naar verhalen waarbij het geslacht van de personages niet (meteen) duidelijk is, zoals dierenverhalen, zodat alle kinderen zich erin kunnen verplaatsen en hun fantasie geprikkeld wordt.
- ✦ Kijk eens met nieuwe ogen naar de prenten en affiches die in de klas ophangen: is er voldoende diversiteit in het beeldmateriaal, zodat iedereen zich aangesproken voelt? Zorg voor een goed evenwicht. Denk aan een poster van Wendy van Bob de Bouwer in de bouwhoek, een tekening van Jenny van Brandweerman Sam, een foto van een papa die voor de kinderen zorgt ...
- ✦ Zorg voor een leuke variatie aan kleurplaten. Zo kan je tijdens superheldenweek een hele waaier aan tekeningen voorzien van The Incredibles, Superman, prinses Merida van Brave en de zussen van Frozen, Spiderman, Vaiana ...
- ✦ Wees je bewust van de mogelijke impact wanneer je stereotiep materiaal, zoals bijvoorbeeld sprookjes, gebruikt. Ga dit tegen door vragen te stellen aan de kinderen, een eigen aanvulling te doen of aan te geven dat het net zo goed andersom had kunnen zijn.

Hoeken

Zorg ervoor dat elke hoek aantrekkelijk is voor alle kinderen:

- ✦ Zorg voor hoeken die bestaan uit een variatie aan materiaal in alle kleuren van de regenboog. Zorg dat de namen van de hoeken uitnodigend klinken voor elk kind. Ga voor een huishoek in plaats van een bouw- en poppenhoek. Hier kunnen de kleuters zelf een huis bouwen met blokken en schoonmaken met speelgoedborstels. In de keuken kunnen ze koken en in de garage kunnen ze aan auto's sleutelen. Je kan er ook voor kiezen om de poppen aan te vullen met dieren.

- ✎ Zorg voor een doorschuifstelsel dat ervoor zorgt dat elk kind elke hoek kan verkennen.
- ✎ Je kan een uitleenkast maken waarin kinderen allerlei spellen kunnen uitkiezen om zelf een hoek samen te stellen.

Speelgoed

Zorg voor een variatie aan speelgoed waarmee kinderen hun fantasie de vrije loop kunnen laten:

Bied verschillende soorten speelgoed aan. Er is niets mis met poppen en auto's, maar er is nog veel meer dan dat.

- ✎ Speelgoed blijft speelgoed. Een fiets is een fiets, een bal blijft een bal. Of die nu geel, rood, roze, groen of blauw is.
- ✎ Vermijd materiaal met dubbele stereotypering, zoals een roze keukentje.
- ✎ Kinderen mogen zeker een voorkeur hebben. Als een meisje het liefst met poppen speelt en een jongen het liefst met auto's, dan is daar niets mis mee. Belangrijk is wel om hen te stimuleren om een verscheidenheid aan speelgoed te ontdekken, zodat ze zelf kunnen beslissen waar ze graag mee spelen.
- ✎ Moedig jongens extra aan om met 'meisjesspeelgoed' te spelen. Die beweging blijkt namelijk moeilijker dan andersom. Meisjes mogen ondertussen avontuurlijk en stoer zijn, terwijl we het moeilijker vinden als jongens zorgzaam en emotioneel zijn.

In dit filmpje zie je hoe jongens en meisjes onbewust geassocieerd worden met rolbevestigend speelgoed.

BBC Stories – Girl toys vs boy toys: The experiment

<https://www.youtube.com/watch?v=nWu44AqFoil>

OP SCHOOL

Genderbewust(er) aan de slag gaan met kleuters is ook belangrijk in de rest van de school. Als team kan je samen nadenken over een genderbewuste(re) werking, en daar een visie rond uitbouwen en uitdragen.

Visie

- ✦ Schrijf samen een genderbewust schoolbeleid uit. Breng gendergelijkwaardigheid en gelijke kansen ter sprake in het schoolbeleid en klasreglement. Bijvoorbeeld: “Wij willen als school onze kinderen genderbewust opvoeden. Dit betekent dat we alle kinderen gelijkwaardig behandelen en gelijke kansen bieden, ongeacht hun geslacht. Hierbij respecteren we de individuele verschillen tussen kinderen. Daarnaast zijn we alert voor de invloed van genderstereotypen.”
- ✦ Verduidelijk hoe de school actief werkt aan gendergelijkheid. Dat kan bijvoorbeeld door elke leerkracht een opleiding aan te bieden over genderbewust lesgeven, door de klasindeling zo te organiseren dat alle kinderen geprikkeld worden om in elke hoek te spelen, door te kiezen voor materialen en boeken die clichés doorbreken ...
- ✦ Maak in de visietekst van jullie school duidelijk wat jullie willen bereiken door genderbewust te werken. Bijvoorbeeld: “Een genderbewuste school garandeert dat kinderen ongestoord zichzelf kunnen zijn in een omgeving waarin ze zich maximaal kunnen ontplooiën door hun eigen interesses en talenten te ontdekken. Zo krijgen ze de kans om al hun competenties te ontwikkelen, los van hun geslacht.”
- ✦ Zorg dat de visie duidelijk is voor ouders, zorgfiguren, leerlingen en personeel. Dit kan je doen door infoavonden of andere activiteiten te organiseren.

Teamwork

Zorg ervoor dat het hele personeelsteam achter een genderbewust schoolklimaat staat:

- ✦ Bespreek het onderwerp met het hele team. Het is mogelijk dat niet alle teamleden meteen enthousiast reageren om met het thema aan de slag te gaan. Zorg ervoor dat je aandacht besteedt aan twijfels en zorgen. Genderbewust lesgeven is een proces. Geef het tijd en ga in gesprek.
- ✦ Maak afspraken over welke doelen en werkwijzen jullie zullen toepassen. Dit zorgt ervoor dat het hele team vertrekt vanuit eenzelfde duidelijke visie.
- ✦ Neem met het hele team deel aan een workshop over genderbewust lesgeven. Vraag raad aan experts en kenniscentra zoals RoSa vzw.
- ✦ Waardeer diversiteit en denk roldoorbrekend bij de verdeling van taken. Zo kan je aanmoedigen dat alle leerkrachten taken opnemen zoals koken of het podium opstellen voor het schoolfeest.
- ✦ Stel genderverantwoordelijken aan binnen het team die waken over het genderbewuste schoolbeleid.
- ✦ Plan op vaste momenten meetings in met de genderverantwoordelijke(n). Tijdens deze bijeenkomsten kunnen jullie specifieke gebeurtenissen op school te bespreken, het genderbewuste schoolbeleid opvolgen en evalueren ...

Ouders

Betrek alle ouders en andere zorgfiguren van de kleuters:

- ✎ Vermijd genderstereotiepe vragen in communicatie met ouders. Vraag niet enkel aan ‘sterke papa’s’ om het podium voor het schoolfeest op te bouwen en aan ‘zorgende mama’s’ om cake te bakken. Richt je liever tot alle ouders en zorgfiguren. Er zijn vast ook vaders die graag koken en moeders die graag klussen.
- ✎ Vermijd om je tot ouders te richten met ‘mama en papa’. Zo spreek je ook gezinsvormen buiten het traditionele gezin aan, zoals eenoudergezinnen, holebigezinnen, nieuw samengestelde gezinnen, pleeggezinnen ... Op inschrijvingsformulieren wordt er vaak gevraagd naar de naam van de mama en de naam van de papa. Dit kan je vervangen door ‘ouder/zorgfiguur 1’ en ‘ouder 2/zorgfiguur 2’.
- ✎ Kaart het belang van genderbewust lesgeven met kleuters aan bij ouders en zorgfiguren door een infoavond te organiseren. Verduidelijk het genderbewuste schoolbeleid en benadruk het belang van hun betrokkenheid. Ga daarna zelf aan de slag met reacties van ouders.
- ✎ Binnen de oudergroep zal je vaak een diversiteit aan verschillende meningen en achtergronden vinden. Maak als schoolteam afspraken over hoe je omgaat met normen die in strijd zijn met een genderbewust schoolklimaat. Door het genderbeleid te verduidelijken in het schoolreglement en dit door ouders te laten ondertekenen, kan je hierop terugvallen als gesprekken moeilijk blijken. Blijf in debat gaan en luister naar hun bezorgdheden.
- ✎ Let bij Vader- en Moederdag op het vermijden van genderstereotypen. Hierover vind je meer in de sectie Themadagen.

De speelplaats

- ☛ Probeer ook tijdens de speeltijd oog te hebben voor de invloed van clichés en spoor de kinderen aan om alle activiteiten een kans te geven. Zorg voor voldoende variatie in het spelaanbod en moedig alle leerlingen aan om te spelen met al het materiaal. Je kan bijvoorbeeld dinsdag uitroepen tot basketbaldag, donderdag als touwtjespringdag ... . Moedig alle kinderen aan om samen te voetballen en te hinkelen, maar verplicht hen tot niets.
- ☛ Zorg ervoor dat niemand wordt uitgesloten op basis van het geslacht. Wanneer je dit toch ziet gebeuren, kan je hierover in gesprek gaan met de kinderen.

Zorg ervoor dat genderbewustzijn niet enkel belangrijk is in de klas, maar trek dit idee door naar de speeltijden en andere vrije momenten. Blijf jezelf de vraag stellen of je je niet laat leiden door genderstereotiepe vooroordelen

çavaria: Samenvatting gender in de kleuterklas
https://www.youtube.com/watch?v=8s8GnP_NgQo

Checklist genderbewuste leerkracht

Ga na of je genderbewust te werk gaat:

		DOE IK	DOE IK NIET
TAALGEBRUIK & INTERACTIE	Ik spreek alle kinderen op dezelfde manier aan.		
	Ik zorg ervoor dat ik alle kinderen op dezelfde manier behandel, bijvoorbeeld door jongens niet onbedoeld stoerder en meisjes zachter te benaderen.		
	Ik geef elk kind evenveel en dezelfde complimenten om dezelfde redenen, zonder een onderscheid te maken in geslacht. Stoer, sterk, attent, hulpvaardig, lief, netjes ... kunnen bij alle kinderen.		
	Ik gebruik dezelfde toon bij alle kinderen.		
	Ik spreek kinderen aan wanneer ze stereotiepe uitspraken doen.		
THEMA'S	Ik verdeel kinderen onder in groepen op basis van andere dingen dan hun geslacht.		
	Ik ga roldoorbrekend te werk door verder te kijken dan de klassieke thema's of benader ze vanuit een andere invalshoek.		
KLASLOKAAL	Ik maak gebruik van divers beeldmateriaal: boeken, afbeeldingen en filmpjes die genderstereotypen doorprikken.		
	Ik geef neutrale benamingen aan hoeken zoals 'het huis' in plaats van 'de poppenhoek' en 'de stad' in plaats van 'de autohoek'.		
	Ik hang aan de muur evenveel afbeeldingen van kinderen/ personages in stereotiepe en roldoorbrekende situaties.		
LESMATERIAAL	Ik verdeel alle klastaken gelijk onder de kinderen, los van hun geslacht.		
	Ik voorzie kinderboeken waar personages zichzelf kunnen zijn; ook als dat niet in het klassieke perfecte plaatje past van de prins die de prinses redt.		
	Ik zorg ervoor dat elke hoek bestaat uit een variatie aan materialen in alle kleuren van de regenboog.		
	Ik stimuleer elk kind om te spelen met alle materialen, zodat ze hun interesses en talenten kunnen ontdekken en ontwikkelen, stereotiep, niet-stereotiep of een mengeling van beide.		
OUDERPARTICIPATIE	Ik nodig alle ouders en zorgfiguren uit voor infomomenten, het schoolfeest en andere schoolactiviteiten.		
	Ik vermijd genderstereotiepe vragen in communicatie met ouders en zorgfiguren.		
	Ik spreek ouders niet aan als 'mama en papa' omdat er verschillende gezinsvormen bestaan.		

Opdrachten

Hieronder vind je zeven voorbeeldopdrachten waarmee je aan de slag kan om gendergelijkheid bespreekbaar te maken of een bestaande praktijk op een genderbewuste(re) manier aan te kleden in de klas. Je kan hier inspiratie uit putten om activiteiten en thema's op een genderbewuste manier te benaderen.

ONTWIKKELINGSDOELEN

Er zijn een heleboel ontwikkelingsdoelen waaraan deze opdrachten kunnen bijdragen. Per opdracht worden enkele kerndoelstellingen opgesomd, maar dit is geen volledige lijst. Gender is niet onder te brengen in één hokje. Het gaat om bewustwording stimuleren en roldoorbrekende attitudes aan te moedigen bij kleuters. Dit is een proces dat ontwikkelingsdoelen overstijgt.

Ontwikkelingsdoelen

- Mens en maatschappij: 1.6, 1.7, 1.8, 2.4, 2.5
- Muzische vorming: 1.5, 6.3, 6.4, 6.5
- Nederlands: 1.6, 2.5, 4.1

Materiaal

- Speelgoedfolders
- Wit papier
- Scharen
- Lijm

Inhoud

Deze opdracht geeft een draai aan een klassieke individuele activiteit. Het doel is om de kinderen aan het denken te zetten over hun eigen meningen en voorkeuren. Kinderen mogen uit een heleboel speelgoedfolders afbeeldingen uitknippen en een collage maken. Daarna kijken de kinderen samen naar de collages die ze gemaakt hebben. Vragen die je bij het bespreken van de collages kunt stellen zijn:

- 👉 Wie heeft hetzelfde speelgoed gekozen?
- 👉 Wie heeft dit soort speelgoed thuis?
- 👉 Wie wil er graag met dit soort speelgoed spelen als je dit krijgt (van de Sint)?
- 👉 Waarom vind je dat een leuk speelgoedje?

Ga met de kinderen in gesprek over de variatie in het gekozen speelgoed. Benadruk dat elk kind met eender welk speelgoed mag spelen. Bestudeer tijdens en na de oefening of kinderen zich openstellen voor ander speelgoed dan wat ze initieel op hun lijst zetten.

Het is mogelijk dat genderstereotiepe collages opduiken. Dat is helemaal oké. Ga in gesprek met de kinderen over hun keuzes. Waarom wel een bal en geen pop? Waarom wel een keukentje, maar

geen auto? Voorzie zelf ook een aantal collages met gevarieerd speelgoed in alle kleuren van de regenboog om aan de kinderen te tonen tijdens de bespreking. Je kan ze eventueel voorstellen als de collages van juffen of meesters op school, of van fictieve personages die populair zijn bij kinderen. Dit kan een goed vertrekpunt zijn om een dialoog over genderstereotypen uit te lokken. Aan de hand van de volgende vragen kan je het gesprek openen:

- 👉 Wat vinden jullie van deze lijst?
- 👉 Van wie zou deze lijst kunnen zijn?
- 👉 Waarom denk je dat x hier graag mee speelt?
- 👉 Speel je daar zelf ook graag mee?
- 👉 Zie je iets wat je op je eigen lijst wil zetten?

Variaties

Als het praktisch gezien moeilijk is om ieder kind een individuele collage te laten maken, kan je ervoor kiezen om groepen van vier kleuters een groter papier te geven waarop ze samen een lijst mogen samenstellen. Dit daagt kinderen uit om samen te werken en te leren van elkaars interesses. Let hierbij op dat alle meningen gehoord worden.

Tips

- 👉 Je kan de kleuters vragen om voor een bepaald personage uit een boek een verlanglijst op te stellen. Zo kunnen de kinderen vanuit een ander perspectief leren denken. Bijvoorbeeld: wat zou Roodkapje vragen aan de Sint en waarom?
- 👉 Je kan ervoor kiezen om het gekozen speelgoed te combineren, door bijvoorbeeld te vragen of het niet leuk zou zijn als de pop in de auto mocht rijden. Dit kan een goed vertrekpunt zijn om een gesprek over stereotiep speelgoed te starten.

Thema's

Deze opdracht kan gebruikt worden bij de thema's kennismaking, feestdagen, verjaardagen, cadeaus, Sinterklaas ...

MOX

Ontwikkelingsdoelen

- Mens en maatschappij: 1.3, 1.6, 1.7, 2.4, 2.5
- Muzische vorming: 3.1, 3.2, 3.3, 6.4, 6.5
- Nederlands: 2.1, 2.2, 2.5, 2.10

Materiaal

- Een handpop die buitenaards gekleed is met bijvoorbeeld een douchekap op het hoofd, een T-shirt als onderstuk en een rok als bovenstuk, zodat de kinderen de pop niet meteen een geslacht toekennen. De pop hoeft geen menselijke vorm te hebben en kan bijvoorbeeld dierlijke eigenschappen of een opvallende kleur hebben.

Inhoud

Mox de handpop komt van een andere planeet en bezoekt voor de eerste keer de aarde. Mox ziet veel mensen, dieren, dingen en gebouwen die Mox nog nooit gezien heeft. Mox is vooral nieuwsgierig naar de mensen op aarde. Mox hoort mensen praten over jongens, meisjes en intersekse kinderen, maar weet helemaal niet wat dat is. Mox wil weten wat het betekent om een kind te zijn op aarde en stelt vragen aan de kinderen:

- 👉 Klopt het dat er op aarde kinderen wonen?
- 👉 Zien deze kinderen er allemaal hetzelfde uit?
- 👉 Zien de kinderen er zoals mij uit?
- 👉 Waar spelen kinderen graag mee?
- 👉 Waar speel jij (niet) graag mee?

Door ook individuele vragen te stellen worden individuele verschillen tussen kinderen zichtbaar, los van geslacht. Let erop dat de kleuters niet het gevoel krijgen dat ze een bepaald antwoord moeten geven dat wenselijk is. Benadruk dat er geen foute antwoorden zijn. Stereotiepe uitspraken kan je aanvullen met alternatieve voorstellen die clichés doorbreken of met meer vragen om de kinderen aan het denken te zetten.

Dit kringgesprek kan je op verschillende momenten in de week herhalen of een aantal weken lang verderzetten. Iedere keer stelt Mox meer vragen om meer te weten te komen over kinderen en mensen. Als kinderen genderstereotiepe opmerkingen maken zoals “een meisje heeft lang haar” of “jongens spelen graag voetbal”, kun je afbeeldingen tonen die het tegendeel bewijzen. Er zijn evengoed jongens met lang haar en meisjes die graag voetballen. Benadruk dat elk kind uniek is met eigen interesses en talenten.

Variaties

Mox kan bijvoorbeeld de klaspop zijn: een wezentje dat niets kent van de wereld en waaraan de kinderen alles wat zij leren doorheen het jaar uitleggen. Op die manier wordt Mox door de kinderen opgevoed.

Tips

Je zal merken dat kinderen zeer verschillende ideeën hebben over wat het betekent om een jongen of een meisje te zijn. Stimuleer ze om met elkaar in gesprek te gaan en stel vragen om ze verder uit te dagen.

Het kan dat je niet meteen een pasklaar antwoord hebt wanneer je geconfronteerd wordt met genderstereotiepe uitspraken in de klas. Een terugblikmoment waarbij Mox stilstaat bij moeilijke vragen kan daarbij helpen. Je kunt gebruik maken van visueel materiaal om het gesprek op gang te helpen. Bijvoorbeeld: de dag nadat iemand zei dat basketbal niet voor meisjes is, kan je foto's tonen van professionele vrouwelijke basketters, zoals de Belgian Cats.

Thema's

Deze opdracht kan gebruikt worden bij de thema's buitenaardse wezens, kleding, hobby's, jongens en meisjes, diversiteit ...

SPROOKJES OP ZIJN KOP

Ontwikkelingsdoelen

- Muzische vorming: 3.2, 5.3, 6.3, 6.5
- Mens en maatschappij: 1.4, 2.4, 2.10
- Nederlands: 1.6, 2.1, 3.1

Materiaal

- Een sprookjesboek of een prentenset
- Verkledmateriaal dat aansluit bij het verhaal (zoals wolvenoren en een rode mantel bij Roodkapje)

Inhoud

Lees een bekend oud sprookjesverhaal voor aan de klas. Bespreek met de kinderen welke personages erin voorkomen en wat zij doen in het verhaal.

Lees daarna opnieuw het verhaal, maar draai de genderrollen om (zie voorbeeld hieronder). Vraag de kinderen om goed op te letten of ze verschillen horen in het verhaal. Nadien vraag je wat hen is opgevallen. Benadruk dat een alternatieve versie van het oorspronkelijke sprookje origineel en net zo leuk is. Je kan het verhaal ook meteen met omgekeerde rollen voorlezen en de reactie van de kinderen afwachten.

Nodig de kinderen uit om het omgekeerde sprookje na te spelen. Bespreek nadien of ze het leuk vonden om de andere rol te spelen. Welke veranderingen zouden ze zelf nog willen maken aan het sprookje? Welk personage uit een ander sprookje zouden ze ook eens willen naspelen?

Voorbeeld: Roodkapje

Lees Roodkapje voor en benoem samen met de kleuters alle verschillende personages, zoals Roodkapje en oma die worden opgegeten, de wolf die mensen opeet en de jager die Roodkapje

en oma redt. Lees daarna het verhaal opnieuw voor, maar draai de genderrollen om. Roodkapje is deze keer een jongen die op bezoek gaat bij zijn opa, wordt opgegeten door een wolvin en gered door een vrouwelijke jager. Een andere mogelijkheid is dat de jager op bezoek gaat bij zijn oma en wordt opgegeten door de wolvin. In dit scenario is Roodkapje de heldin.

Variatie

Je kan ter afwisseling ook sprookjes of verhaaltjes voorlezen met roldoorbrekende figuren, zoals 'Prins Assepoets'. Meer voorbeelden vind je bij de Boekentips.

Tips

Het kan gebeuren dat sommige kinderen weerstand tonen om een aangepaste versie van het sprookje te aanvaarden. Dat is normaal. Benadruk dat het een experiment is. Vanaf het moment dat kinderen dit accepteren, laten ze zich vaak meeslepen door hun fantasie en kunnen ze helemaal opgaan in het spel.

Thema's

Deze opdracht kan gebruikt worden bij de thema's sprookjes, het bos, op jacht, dieren...

SPEELGOEDTENTOONSTELLING

Ontwikkelingsdoelen

- Mens en maatschappij: 1.4, 1.7, 2.5
- Muzische vorming: 6.4
- Nederlands: 1.6

Materiaal

- Het speelgoed uit de klas of speelgoed van thuis
- Een aantal tafels verspreid in het klaslokaal waarop het speelgoed tentoongesteld kan worden en waar kinderen omheen kunnen staan

Inhoud

Het doel is om kinderen met behulp van speelgoed verschillende interesses te laten ontdekken. De kinderen kunnen van elkaars favoriete speelgoed leren, ongeacht hun geslacht.

Laat de kinderen hun favoriete speelgoed van thuis meebrengen of vraag hen een stuk speelgoed uit de klas te kiezen waar ze graag mee spelen. Vervolgens krijgen de kinderen per 4 à 5 een tafel toegewezen om hun speelgoed op uit te stellen zoals in een museum. Via een doorschuifstelsel krijgen de kinderen bij elke tafel de kans om te luisteren naar de uitleg van hun klasgenoten (zoals bij een gids in een museum), vragen te stellen en het speelgoed uit te proberen. Zo leren ze het favoriete speelgoed van andere kinderen kennen en krijgen ze de kans hun interesses te verbreden.

Zorg ervoor dat alle kleuters langs alle tafels gaan en luisteren naar elkaar. Als je uitspraken hoort zoals “jij mag niet meedoen” of “ik wil niet naar die pop kijken”, probeer je klassikaal op zoek te gaan naar aspecten die iedereen leuk vindt aan het speelgoed, zoals bijvoorbeeld de kleur of het feit dat het groot of zacht is.

Pik in op genderstereotiepe uitspraken en stel veel vragen om de kinderen aan het denken te zetten. De volgende vragen kunnen het gesprek op gang brengen:

- 👉 Waarom koos je dit speelgoed?
- 👉 Wie vindt dit speelgoed nog leuk om mee te spelen?
- 👉 Waarom speel jij er (niet) graag mee?
- 👉 Denk je dat Dora, Elena van Avalor, Brandweerman Sam of ... hier graag mee speelt?
- 👉 Wie vindt de kleur van dit speelgoed leuk?
- 👉 Kunnen we daar samen een spel mee verzinnen?

Variatie

- 👉 Je kan de activiteit nog verderzetten door de kinderen het speelgoed te laten sorteren. Let erop dat je geen onderscheid maakt in 'jongensspeelgoed' of 'meisjesspeelgoed', maar focus op zaken zoals de grootte, de kleur of de functie van het speelgoed.
- 👉 Met oudere kleuters kan je samen het materiaal in de hoeken van de klas bespreken. Zo kan je een gesprek voeren over speelgoed en voor wie het bestemd is.

Tips

- 👉 Stel open vragen om hun overtuigingen uit te dagen
- 👉 Benadruk dat voorkeuren variëren, losstaand van geslacht.

Thema's

Deze opdracht kan gebruikt worden bij de thema's speelgoed, samen spelen, winkelen, cadeaus, ...

ALS IK LATER GROOT BEN

Ontwikkelingsdoelen

- Mens en Maatschappij: 1.3, 2.1, 2.4, 2.5
- Muzische vorming: 6.3, 6.5
- Nederlands: 2.2, 2.10

Materialen

- Afbeeldingen van verschillende beroepen met vrouwen en mannen, zowel rolbevestigend als roldoorbrekend en waarop ze ook samen staan afgebeeld. Kies bijvoorbeeld voor afbeeldingen van Brandweerman Sam en zijn collega Penny, foto's van een leerkrachtenteam met zowel vrouwen als mannen, foto's van kappers en kapsters ...
- Verkleedkledij waarbij er voldoende diversiteit aanwezig is. Een truc om stereotypen te doorbreken, is om te opteren voor verkleedkleden die niet uit een stuk bestaan en waarbij boven- en onderstuk apart kunnen gekozen worden. Zo kunnen kleuters een voetbalshort met een keukenschort combineren of een T-shirt van Spiderman met een balletrok. Ook leuke neutrale accessoires waarmee kinderen zelf kunnen experimenteren en creëren, zoals hoeden, sjaals en brillen, zijn een goed idee.

Inhoud

Afhankelijk van de hoeveelheid beschikbaar materiaal, gebruik je deze opdracht best in het kader van hoekenwerk.

In de verkleedhoek laat je ieder kind blindelings een afbeelding van een bepaald beroep kiezen. Dit beroep moeten ze vervolgens nabootsen. Sommige jongens zullen zich verkleeden als schoonmaker of verpleger en sommige meisjes als vuilnisophaler of politieagent. Benadruk dat iedereen eender welk beroep mag en kan uitoefenen.

Vervolgens spelen de kinderen een rollenspel met elkaar. Daarna kan je hen vragen stellen zoals:

- 👉 Vond je het leuk om x te zijn?
- 👉 Wat vond je het leukste om te doen als x?
- 👉 Zou je later dit beroep willen uitoefenen?
- 👉 Ken je mensen die dit beroep uitoefenen?

Variatie

- 👉 Je kan de afbeeldingen van de verschillende beroepen ook klassikaal tonen. Door te vragen of iemand het beroep kan uitoefenen, kan je een gesprek starten over genderstereotypen en benadrukken dat alle kinderen mogen kiezen wat ze later willen worden.
- 👉 Je kan de set afbeeldingen verknippen tot puzzels. Door ze in twee te knippen, kan je op eenvoudige wijze een memoryspel maken met als opdracht: “Zoek de mensen die hetzelfde beroep uitoefenen.”

Tips

- 👉 Deze opdracht werkt het best met genderneutrale beroepsnamen, zoals verpleegkundige, brandweerman en leerkracht in plaats van juf of meester.
- 👉 Probeer alle kinderen te stimuleren om de beroepen uit te proberen. Het kan helpen als je de activiteit niet als ‘verkleed’ benoemt.
- 👉 Je kan dezelfde activiteit organiseren met sprookjesfiguren of personages uit boeken: prinsen, prinsessen, ridders, draken, piraten ... Zorg ervoor dat jongens ook prinsessen en meisjes ridders mogen en durven zijn. Benadruk dat een ridder ook een jurk mag aandoen en een prinses best wel weet hoe ze een zwaard moet hanteren.
- 👉 Je kan ook afbeeldingen van bekende kinderseries gebruiken, zoals Sesamstraat, Brandweerman Sam en Penny, Bob De Bouwer en Wendy, Dora en Diego ...

Thema's

Deze opdracht kan gebruikt worden bij de thema's later als ik groot ben, ridders en prins(ess)en ...

Voor deze opdracht kan je gebruikmaken van een prentenset van çavaria. In het educatief pakket Lou vind je een prentenset van dertien verschillende beroepen.

çavaria – Educatief pakket Lou

DE VERHALENVERZINNER

Ontwikkelingsdoelen

- Mens en maatschappij: 3.1, 3.2, 3.3, 6.5
- Muzische vorming: 1.5, 6.3, 6.4, 6.5
- Nederlands: 2.10, 4.1

Materialen

- Mandje
- Verschillende (vinger)poppen
- Andere attributen voor rollenspel

Inhoud

Deze opdracht kan gebruikt worden bij hoekenwerk. In de vertelmand liggen allerlei (vinger)poppen en attributen waarmee de kleuters een verhaal kunnen verzinnen. Stimuleer ze ook om clichés te doorbreken in hun verhaal. Bijvoorbeeld: de prinses kan zichzelf bevrijden in plaats van te wachten op de hulp van een ridder of prins. De prins hoeft de prinses niet te redden, maar mag ook bang zijn van de draak.

Let op dat je niet alleen stereotiepe (vinger)poppen in de mand legt. Bijvoorbeeld: kies voor een piratenpop met lang, glanzend haar of een jongen met een spijkerbroek en een feeënstok in zijn hand. Zo kan je de kinderen uitdagen om met diverse poppen en attributen een eigen creatief verhaal te vertellen.

Tips

Je kan de inhoud van de mand aanpassen in functie van de thema's waarrond je werkt. Bijvoorbeeld: als je het verhaal van Roodkapje voorgelezen hebt, kan je een jager met een rok of jongen met een rode mantel in de mand leggen.

Thema's

Deze opdracht kan gebruikt worden bij de thema's op de boerderij, in het verkeer, op vakantie, het toneel ...

KNAPPE KAPSELS

Ontwikkelingsdoelen

- Mens en maatschappij: 2.4
- Muzische vorming: 1.5, 6.3, 6.5

Materialen

- Scharen
- Lijm
- Wit of gekleurd papier*
- Touw in allerlei kleuren
- Andere materialen om haar mee na te bootsen
- Magazines of afbeeldingen van kapsels

Inhoud

Geef elk kind een kleurplaat van een gezicht (die kan je op verschillende kleuren papier afdrukken zodat alle huidskleuren gerepresenteerd worden). Vraag hen hun droomkapsel of een kapsel voor een speciale gelegenheid te creëren met touw, gekleurd papier of andere materialen die je hebt voorzien. Je kan hen enkele afbeeldingen of magazines tonen ter inspiratie.

Let op dat je een grote diversiteit aan kapsels laat zien: van subculturen zoals punkers en hippies, van bekende artiesten, van figuren uit de leefwereld van de kleuters met opvallende kapsels of van andere culturen en continenten. Bovendien kan je zo tonen dat kapsels overal ter wereld verschillend kunnen zijn. Door te verwijzen naar de grote diversiteit in kapsels, kan je samen met de leerlingen besluiten dat er niet zoiets bestaat als kapsels specifiek voor jongens of voor meisjes.

Thema's

Deze opdracht kan gebruikt worden in de thema's zoals de kapper, het uiterlijk ...

Themadagen

MOEDERDAG, VADERDAG, OUDERDAG, ZORGDAG

Tweemaal per jaar gaan leerkrachten op zoek naar een origineel knutselwerk voor mama en papa. Andere zorgfiguren, zoals meemoeders en -vaders, plusouders, pleegouders, voogden ... worden vaak vergeten op deze feestdagen.

Voor kleuters die niet opgroeien in een standaardgezin kan dat verwarrend zijn. Daarom is het belangrijk om stil te staan bij de thuissituatie van ieder kind.

Bovendien bevestigen de cadeaus op Vader- en Moederdag vaak genderstereotiepe clichés, zoals een keukenschort voor mama en een penhouder voor de bureau van papa. Toch hebben niet alle ouders dezelfde genderstereotiepe interesses. Maak van de gelegenheid gebruik om stil te staan bij deze diversiteit aan interesses, gezinsvormen en culturen.

Start het gesprek met open vragen: waarom vieren we Moederdag? Wat doet je mama graag? Wie heeft geen mama? Of wie heeft juist twee mama's? Ga op zoek naar verschillende interesses en hobby's onder de ouders en zorgfiguren. Op basis van dit gesprek kan je enkele mogelijke knutselwerken bedenken. Laat de kinderen vrij om op deze dagen knutselwerken te maken voor eender wie ze willen bedanken voor de goede zorgen, of dat nu een papa, een mama of een andere zorgfiguur is. Oudere kleuters kan je vragen om zelf een knutselwerk te bedenken. Zo erken je de eigenheid van de kinderen en hun thuissituatie, en laat je ze vrij om iets passend te kiezen voor hun ouder(s) of zorgfigu(u)r(en).

Bij Vader- en Moederdag wordt vaak ook vervallen in 'sterke papa' en 'lieve mama'. Dit kan je doorbreken door aan kinderen zelf te

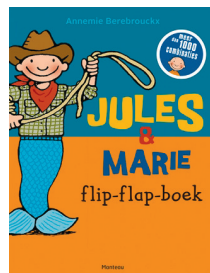
vragen wat de beste/mooiste eigenschap is van hun ouder(s). Dat kan nog steeds 'sterke papa' en 'lieve mama' zijn, maar ook andersom of met andere eigenschappen zoals grappige, mooie, behulpzame, gekke ...

VERKLEDEN VOOR CARNAVAL, HALLOWEEN EN SCHOOLFEESTEN

Daag jezelf en je collega's uit om genderdoorbrekende kostuums (zoals dierenpakken of een beroep dat gewoonlijk geassocieerd wordt met het andere geslacht) aan te trekken tijdens carnaval en Halloween. Zo lok je ook gesprekken uit met de kleuters. Ook op schoolfeesten en andere verkleedgelegenheden kan je er actief voor kiezen om genderstereotiepe outfits achterwege te laten. Natuurlijk zijn kinderen en leerkrachten niet verplicht zich roldoorbrekend te verkleden; stereotypen zijn ook oké. Benadruk dat iedereen vrij is om te kiezen.

Let er ook op hoe je het kostuum benoemt. Het is een politie-uniform, geen politiemanuniform.

Het flip-flap-boek van Jules & Marie is een echte aanrader als je dieper wil ingaan op het verkleedthema. Elke pagina is in twee helften verdeeld, die los van elkaar kunnen worden omgeslagen. Op de ene pagina staat Jules, op de andere Marie. Doordat de helften los van elkaar kunnen worden omgeslagen, kan je de outfits van Marie en Jules combineren en krijg je bijvoorbeeld een piraat met prinsessenschoenen. Spelenderwijs ontdekken kleuters dat er geen regels zijn voor verkleden.

Je kan ook zelf een flip-flap-boek maken met foto's van de verklede kinderen en de outfits onderling combineren.

Nabeschuwing

Hoe ga je na of de kleuters de genderklik hebben gemaakt? Na één les zal er weinig verandering merkbaar zijn. Het is een proces dat tijd vraagt. De beste manier om positieve verandering te garanderen, is door komaf te maken met clichés in de alledaagse schoolcontext. Als kinderen consequent de ruimte en vrijheid krijgen om zich ten volle te ontwikkelen, zullen zij zich die open blik eigen maken.

Observeer welke effecten de genderbewuste aanpak heeft op de klasgroep: gaan de kinderen anders met elkaar om? Zijn hun voorkeuren qua materiaal of speelgoed veranderd? Uiten ze zich op verschillende manieren? Zie je een verandering in de hoeken die de kinderen kiezen? Merk je zelf een verschil in de manier waarop je de kinderen aanspreekt? Kies je bewust voor voorleesboeken die genderstereotypering uit de weg gaan? Wees geduldig en besef dat een verschil niet onmiddellijk zichtbaar zal zijn.

Let bijvoorbeeld op de volgende zaken na het uitvoeren van de voorgestelde opdrachten:

- ✦ Als klaspop Mox een langere periode gebruikt wordt: hoe verklaren de kinderen bepaalde dingen aan Mox? Leggen ze bijvoorbeeld meer de nadruk op persoonlijke interesses in plaats van op uiterlijke kenmerken?
- ✦ Sprookjes op zijn kop: kiezen de kinderen na verloop van tijd spontaan om klassieke sprookjes op een andere manier te vertellen?
- ✦ Verhalenverzinner: Merk je een verandering in de verhalen die kinderen verzinnen?

Boekentips

In kinderboeken zitten vaak heel wat genderstereotypen verborgen die het wereldbeeld van kinderen mee vormgeven. De interesses van mannen worden vaak beperkt tot werk, auto's, sport en avontuur, terwijl vrouwen het huishouden regelen, voor de kinderen zorgen, en opvallende juwelen en kleren kopen en dragen. Ook de beschrijving van de personages is vaak stereotiep: dominante, sterke en ambitieuze mannen ten opzichte van emotionele, mooie en lieve vrouwen.

Wees alert voor die clichés in kinderboeken. Wanneer je klassieke rolpatronen opmerkt in voorleesboeken of ander lesmateriaal, hoef je die niet te bannen uit de klas, maar kan je hierover in gesprek gaan met de kinderen. Daarnaast is het een goed idee om op zoek te gaan naar roldoorbrekend lesmateriaal. Hieronder geven we enkele voorbeelden van kinderboeken waarin de personages heerlijk zichzelf durven zijn.

VANAF 2 JAAR:

Jules & Marie flip-flap-boek – Annemie Berebrouckx (2016)

Vader Zeepaard – Eric Carle (2005)

De fanfare – Alice van de Geest en Sanne Thijs (2011)

Tellen en rijmen met de familie Muis – Juliëtte Rosenkamp (2014)

Ontbillenbijt – Milja Praagman (2016)

VANAF 3 JAAR:

Ridder van karton – Humeyra Cetinel en Soraya Namavar (2017)

Lou op weg naar school – çavaria & Kathleen Amant (2016)

Prinses Arabella maakt kleuren – Mylo Freeman (2009)

Mama is soldaat – Anke Dorpmanns (2012)

Koning & Koning – Linda de Haan (2008)

VANAF 4 JAAR:

Honden doen niet aan ballet – Anna Kemp en Sara Ogilvie
(2010)

De ridderprinses – Samantha Loman (2006)

Zelda de piraat – Pieter van Oudheusden en Merel Eyckerman
(2014)

Ik wil een cowboymeisje zijn – Tony Ross en Jeanne Willis (2001)

Prins Assepoets – Babette Cole (1999)

VANAF 5 JAAR:

Appelmoes – Klaas Verplancke (2010)

Als ik jou was... – Babette Cole (2008)

Held op sokken – Bette Westera (2013)

De prinses op de erwt – Lauren Child en Polly Borland (2007)

Mini voetbalt – Kitty Crowther (2011)

VANAF 6 JAAR:

Mama Lucinda – Koen Van Biesen (2008)

Pipi Langkous – Astrid Lindgren (2012)

Verhalen over jongens die anders durven te zijn – Ben Brooks
(2016)

David en de roze strikjes – Roos Boum en Manon Pons (2016)

Het gelaarsde varkentje en ander dierenverhalen – Nadja
van Sever en Bart Lefebure (2014)

Meer boekentips vind je op

genderklik.be/kinderboekentips.

Nuttige links

Genderklik genderklik.be	een site waar iedereen informatie vindt over gender, geslacht en rolpatronen
School uit de kast schooluitdekast.be	een site van çavaria met educatief materiaal om mee aan de slag te gaan in de klas
Platform Vrij Spel, Kinderen Kiezen Wel facebook.com/VrijSpelKinderenKiezenWel/	dit platform is een initiatief van VIVA-SVV, Furia vzw, Ella vzw, Femma, çavaria, de Gezinsbond, Vrouwenraad en RoSa vzw en onderneemt actie tegen de opdeling tussen jongens- en meisjes-speelgoed
Kriebels in je buik kriebelsinjebuik.nl	een site waarop je kan aanmelden voor educatief materiaal over weerbaarheid, relaties en seksualiteit
Sensoa seksuelevorming.be/materialen/zoeken	een overzicht van beschikbaar lesmateriaal rond gender
Brochure 'Genderklik in de kleuterklas' (2011) genderatwork.be/wp-content/uploads/GENDERKLIK-voorWEB2.pdf	praktische tips rond gender in de kleuterklas
Project ik en de ander (2012) Zoeken via klascement.net	Een project rond taboedoorbreking bij thema's als homoseksualiteit, gender en transgender en seksuele weerbaarheid op de basisschool.
GRP4ECE toolkit: gender-responsive pedagogy for early childhood education (2019) vvob.org/sites/belgium/files/grp4ece_toolkit-highres.pdf	VVOB en onderwijspartners in Afrika creëerden met steun van de Belgische ontwikkelingssamenwerking een toolkit met praktische tips die kleuterleerkrachten helpt genderstereotypes te bestrijden en voorkomen

Bibliografie

- Abril, P., Cremers, M., Duncan, N., Golubevaite, L., Krabel, J., Lilaite, A., et al. (2008). *Gender Loops. Gender Mainstreaming in vocational training for educators and in early childhood centres. Toolbox for gender-conscious and equitable early childhood centres*. Berlin,: Hinkelsteinsteindruck sozialistische GmbH
- Bhana, D. (2016). *Gender and Childhood Sexuality in Primary School*. Berlin, Germany: Springer
- Brody, D. (2014). *Men who teach young children. An international perspective*. London, England: Trentham Books
- Brownhill, S., Warin, J., & Wernersson, I. (2015). *Men, masculinities and teaching in early childhood education. International perspectives on gender and care*. London, England: Routledge
- Çavaria (2011). Genderklik in leermdelen: checklist gender-en heteronorm. Geraadpleegd op https://cavaria.be/sites/default/files/checklist_gender-_en_heteronorm.pdf
- Çavaria (2017). De genderkoek. [online afbeelding]. Geraadpleegd op https://cavaria.be/sites/default/files/genderkoek_2017rv.pdf
- Çavaria. (2013). Er was eens... een regenboog. Diversiteit in de klas. [leermiddel]. Gent; België: Çavaria.
- Çavaria. (2016). *Educatief pakket: Lou op weg naar school*. Hasselt, België: Clavis.
- Çavaria. (2017). *Educatief pakket: Lou in het herfstbos*. Hasselt, België: Clavis.
- Çavaria. (2017). *Educatief pakket: Lou viert carnaval*. Hasselt, België: Clavis.
- Çavaria. (2017). *Lily: over een meisje dat haar broer bespiedde*. [leermiddel]. Brussel; België: Vlaamse overheid.
- Çavaria. (2017). *Sam: over een jongen die een meisje wil zijn*. [leermiddel]. Brussel; België: Vlaamse overheid.
- Coolidge, F., Thede, L. & Young, S. (2002). The heritability of gender identity disorder in a child and adolescent twin sample. *Behavior Genetics*, 32, 4
- Council of Europe (2015). *Combating gender stereotypes in and through education. Report of the second conference of the Council of Europe*. Geraadpleegd op <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680590fe5>
- Coussement, J. (2014). *De roze jongen en het blauwe meisje*. [Kopieerbladen].
- de Croo, A. (2018). *De eeuw van de vrouw*. Antwerpen, België: Polis
- Delfos, M. (2001). De ontmannelijking van de man. *Pedagogiek in praktijk*, 7(1), 8-13.
- Dienst beroepsopleiding. (2008). *Handboek voor gendercoaching op school*. Brussel, België: Dienst Beroepsopleiding, departement Onderwijs en Vorming.
- Eliot, L. (2010). *Pink brain, blue brain: How small differences grow into troublesome gaps - and what we can do about it*. Orlando, FL: Mariner Books.
- Genderatwork vzw. (2011). *Genderklik in de kleuterklas: Omgaan met verschillen, werken aan gelijkheid*. Geraadpleegd op <https://cavaria.be/sites/default/files/genderklik.pdf>
- Genderatwork. (2014). *Genderklik voor jongens*. [lesmateriaal]. Geraadpleegd op <http://www.genderklik-voorjongens.be/lesmateriaal.html>
- Genderklik. (z.j.) *Levensloop. Ontdek de invloed van gender doorheen je leven*. Geraadpleegd op <https://genderklik.be/>

- Halimi, M., Declercq, S., & Consuegra, E. (2017). Gender op school. Leidraad voor een gender-inclusieve leeromgeving. Brussel, België: Politeia.
- Klasse. (2015). Heeft jouw school aandacht voor jongens en meisjes? Geraadpleegd op <https://www.klasse.be/5720/school-aandacht-jongens-en-meisjes/>
- Klasse. (2015). Wat is een genderbewuste leraar? Geraadpleegd op <https://www.klasse.be/5724/maak-komaf-gendercliches/>
- Klasse. (2015). Zo ga je genderbewust om met leerlingen. Geraadpleegd op <https://www.klasse.be/5731/genderbewust-leerlingen-tips-leraren/>
- Knobbe, L. (2012). Leraren en... competenties: Een klas vol jongens en meisjes. Amersfoort, Nederland: Kwintessens
- Koelman, A. (2018).
- Lindqvist, A., Hurst, B., Bartlett, D., Schrammel, E., Reshdouni, F., Blokhuis, F., et al. (z.j.). The imagine toolkit. A rich collection of advice and interventions for engaging boys and young men to prevent sexual harassment and sexual violence against women and girls. Den Haag, Nederland: Burobraak.
- Moederdag of Jij-dag? Hoe maak je van moederdag een genderbewuste feestdag? [blogpost]. Geraadpleegd op <https://kleutergewijs.wordpress.com/2018/05/06/moederdag-of-jij-dag-hoe-maak-je-van-moederdag-een-genderbewuste-feestdag/>
- Procrustes. (2015). Procrustes: Gender op school-project. Geraadpleegd op <https://www.procrustes.be/>
- Rosa vzw. (2010). Gender in de klas. Geraadpleegd op <http://genderin-deklas.rosavzw.be/>
- Rosa vzw. (2012). Gender in kinderboeken. Geraadpleegd op <http://kinderboeken.rosavzw.be/pdf/genderkinderboeken.pdf>
- Rosa vzw. (2012). Kinderboeken Pages toolkit. Geraadpleegd op <http://kinderboeken.rosavzw.be/boeken.htm>
- SAMV. (z.j.). Gezocht: Genderbewuste ouders. [leermiddel]. Brussel, België: SAMV.
- SAMV. (z.j.). Prinsessen en players. Over rolpatronen en stereotypen. [leermiddel]. Brussel, België: SAMV.
- Struyven, K., Baeten, M., Kyndt, E., & Sierens, E. (2015). Groot worden. De ontwikkeling van baby tot adolescent. Handboek voor (toekomstige) leerkrachten, opvoeders en verzorgers. Tielt, België: Lannoo
- van de Grift, B. (2016). Jongensbrein/Meisjesbrein. Over genderverschillen en –strategieën voor onderwijs en kinderopvang. Amsterdam, Nederland: Uitgeverij SWP.
- Van Maele D., Michalek, N., Engels, N., Laevers, F., Lombaerts, K., & Van Houtte, M. (2015). Gender op school. Meer dan een jongens-meisjeskwestie. Tielt: België: Lannoo
- Van Schepdael, A-S. (2018). Adviezen ter optimalisatie van de sensibiliseringskoffer omtrent genderneutraal speelgoed van 'Vrij Spel – Kinderen Kiezen Wel'. Onderzoek naar een pedagogische invalshoek ten behoeve van een educatief pakket. [ongepubliceerde bachelorproef]. Hogeschool Gent, Faculteit Mens en Welzijn.
- Verheyden, T. (2016). Lieve jongens & stoere meisjes. [documentaire]. Geraadpleegd op <https://vimeo.com/245395331>
- Vrij Spel – Kinderen Kiezen Wel. (2017). Brochure laat kinderen vrij kiezen. [ongepubliceerde brochure].

www.rosavzw.be